

nem volna helyes irodalmunk értékének ez a kisebbitése, vagy — s ez a valóbbszínű — ha nem, legalább elismerte Horvát álláspontjának jogosultságát, hogy e könnyen félremagyarázható fejtegetéssel »módot nyujt nemzetünk elleneinek ellene kikelni.«¹

A kéziratra tulajdonosa a maga jól ismert, határozott vonásaival ráírta: »Édes atyámtól örököltem.« A kézirat vándorútját tovább vissza nem ismerjük, de könnyen megállapíthatjuk. P. Thewrewk Emil atyja, József, nagy tisztelője volt Horvát Istvánnak, több ízben tett neki irodalmi téren szolgálatot: valószínű, hogy mint szenvedélyes gyűjtőt — főként képeket, könyveket, kéziratokat gyűjtött — ezzel a becses ereklyével jutalmazta meg Horvát, talán akkor, midőn P. Thewrewk 1833-ban kiadta újra barátjának nagy híré munkáját (*Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás védelmeztetések*). Az atyának és fiának kegyelete megőrizte számunkra a kéziratot s lehetővé tette egy irodalomtörténeti legenda elosztatását.

CSÁSZÁR ELEMÉR.

AMADE LÁSZLÓ EGY ISMERETLEN LATIN VERSE.

Az alább közölt latin vers eredeti kéziratát egy balatonvidéki földbirtokos barátomtól kaptam. Címe magyarul *Amade László sóhaja* lehetne, s formája szerint párvers, két külön darab: az egyik a költő fohásza Szent Peregrinushoz, a másik a szent felelete; a kettő úgy van egygyé fonva, mint Faludinak szintén e korszakból való *Készítő* és *Felelő éneke*, azaz a második vers egyes versszakai az első vers megfelelő versszakaira válaszolnak. Tárgyuk egyszerű és jelentéktelen: a költő lábfejében szenved s enyhülésért a szent közbenjárásához fordul, de az ridegen, durván elutasítja: az istentelen, kicsapongó bűnös nem irgalmat, hanem átkot érdemel.

Mind a két vers hangja komoly de egymásra vonatkoztatva erős komikus hangulat árad belőlük. Köznapi ugyan s nem valami szellemes, de maróan szatirikus a verspár, sőt ha meggondoljuk, hogy a költő maga-magát teszi benne gúny tárgyává, észrevehetjük, hogy hangulata a cinikus humor régiójába csap át. Ez azonban nem egészen kétségtelen. A kézirat ugyan határozottan Amadé — nyilván fölismerszenek az ő határozott, férfias, de kissé cifrázott betűi és biztos kézvonásai — azonban nem lehetetlen, hogy csak lemásolta magának valamelyik jókedvű barátjának róla írt versét. Ismerve mégis az ő szenvedélyes verscsináló hajlamát s nagy készségét még latin versek írásában is, megkönynyelme, cinikus természetét, igen valószínű, hogy szatirójának élet maga ellen fordította. Hogy másokat megnevettessen, Amade szívesen élczelt még a maga rovására is — hiszen mikor a házaseletet persifálta, akkor is a maga második házasságának fordulatait, körülményeit öntötte versebe. A *Suspiriának* formája és ritmusa különben is teljesen egyezik a Négyesy

¹ Vitkovics idézett levele, id. h.

kiadásában olvasható II. számú latin versével.¹ A poema nemcsak újabb bizonyítéka Amade ügyességének a latin verselésben, hanem jellemző adalék is Amade egyéniségéhez: színes vonásaival kiegészíti és határozottabbá teszi a költőről az irodalmi köztudatban élő képet. S ezen még az a körülmény sem változtatna, ha kiderülne — de ez nem valószínű — hogy nem Amade műve, mert az által, hogy lemásolta, ráütötte a megbízhatóság pecsétjét.

A vers egy teljes ív első és második lapját foglalja el s két-hasábosan van írva, mint itt a nyomtatásban. A kézirat vándorútja ismeretlen, de valószínűleg Véghely Dezső gyűjteményéből való, s egyike az ott említett, de kiadatlan latin verseknek.² Barátom édesatyja ugyanis Veszprém vármegyei nagybirtokos volt s Véghelyvel, mint a vármegye alispánjával, bizalmas viszonyban állt, úgyhogy tőle kerülhetett birtokába a kézirat.

Suspiria

Baronis Ladislai Amade in doloribus pedum constituti
Ad Sanctum Peregrinum
Preces vincunt invincibilem et ligant Omnipotentem

Responsum S^ti Peregrini

<p>1° En viator Peregrinus
Ad Te Sancte Peregrinus
vota mea immolo
Ad Te clamo, clemens audi
Vota supplicantis claudi
Numen Tuum recolo
DEUM et Mariam ora,
Serve Mariae exora,
Adsint mihi misero!</p>	<p>1° Peregrinus viatori
Maximo blasphematori
De caelo hoc solium
Ut ne mihi sis molestus
de quo dignos promo questus
Epicuri dolium
Cupis JESUM ut implorem
et pro Te Mariam orem,
foedum Mundi lolium!</p>
<p>2° Tu scis quanta iam sim passus,
Vides quam sim totus lassus,
quot jam annis patior?
Tot jam Fractus medicinis
Mirum, quod jam non sim cinis,
Tot expensis crucior
Omnem opem jam despero,
In Te Dive solo spero
Nullus mihi certior.</p>	<p>2° Ejulas te tanta passum
tanta sufferendo lassum
Nequam serve Veneris
Ipse te sic afflixisti
Nam ut helluo vixisti
iam ab Annis teneris
Tu seductor permultorum
Juvenum et adulatorum
Probrum Tui generis.</p>
<p>3° Tantae Dominae es servus
Ad Te curro tamquam cervus
Corde sed non pedibus.
Miraculis clarus vir es,
da langventi pedi vires
Divinis affectibus.
Jacens miser vix jam spiro
Te voco, ad Te suspiro
intimis affectibus.</p>	<p>3. Ploras tuam paupertatem
postquam praeter libertatem
cuncta dissipaveras
Pedum quereris dolores
quos ob tuos spurcos mores
ipse procurarevas
Opem meam Tu inclamas
qui nunc quoque scorta amas
usque quae amaveras.</p>

¹ *Várkonyi Amade László versei* (1892) 525—528. 1.

² V. ö. Pintér Kálmán jelentését a Véghely-kéziratokról, Figyelő XV : 312. l.

- 40 Septem lustris non sedisti
vel flexisti vel stetisti
qvanta patientia!
In tormentis heu fuisti,
Pedis cauerenam tulisti
vix ulli credentia
Pes debebat amputari
cum non poterat sanari
ullâ jam medicinâ.
- 5 Ast crucifixus Salvator!
fuit momentô sanator
desperati vulneris
Nam ipse ad te tetendit
Sacrum brachium extendit
vindicator funeris
Claudicanti pedes rexit,
Sacra voce te erexit,
etsi funus fueris.
- 46 Qvi es DEO tantum charus
inter Sanctos clarus, rarus,
pro me qvoque supplex sis!
Caeco lumen, p[er]de]s claudio,
Te invoco Patrem laudo
sana me potes si vis.
Miserere, miserere!
Miser pede, miser aere
Cesset tandem morbi vis.
7. In Te unicè confido
Adsis clienti tam fido
Patientem respice
Da Medelam supplicanti
Tua merita sunt tanti
langvidum ne despice
Per DEI Matris Amorem
Ah seda pedis tumorem
desperantem refice!
- 48 Ero Tibi semper gratus
vivam posthac timoratus
DEO dabo gloriam
Ejus sanctae Genitricis
Afflictorum solatricis
exaltato gratiam,
Ut sic pede, mente sanus
possim ire senex canus
Ad aeternam Patriam!
4. Lustris septem non sedebam
stans vel flectens vix edebam
Summâ patientiâ.
Detestabili exemplô
non oras rides in templo
Jesu in praesentia
Vertis Te ad has et istas
turbas ad Altare mystas
solitâ dementiâ.
- 5 DEUS venit solaturus
pedes meos sanaturus
editô miraculô
Qvi illum aeger et sanus
Puer Juvenis et Canus
Non laesi piaculô,
Nullam interponens moram
Illum ad hanc usque horam
Tu transfigis jaculô.
- 6 Inter sanctos eram clarus
Mihî semper erat charus
Miser subditorum Grex
Tu in illum ut Tyrannus
injicis vi saepe manus
vis, ut cesset omnis Lex.
Praeter furias nil sapis
Florem puellarum rapis
ah nefande carnifex.
7. Confugis ad DEI Matrem
Qvi non habes DEUM Patrem
Sed pro DEO sabulum
Illam venturam non spera
de sanitate despera
Culpis scatens stabulum,
Qvae res Mariam leniret
ut illa ad Te veniret,
Certum Orci pabulum!
- 8 Ergo ne fac JESU Christe
Ut sanetur lurco iste
pedum a tumoribus
Pro criminibus obscaenis
plete illum dignis pœnis
Morbis et doloribus
Ni pœniteat hoc adde:
Tum totum quantum trade
Stygijs tortoribus!

Közli: CSÁSZÁR ELEMÉR.

INSTITORIS GÁBOR EGY LEVELE.

A mossóczi Institorisok derék munkásai voltak a magyar köz-
műveltségnek. A család leszármazottai közül Szinnyei *Magyar Írókja*
hétnek az életrajzát közli, de úgy látszik, voltak mások is közöttük,

a kik becsültté tették nevüket a magyar művelődés körüli fáradozásukkal. Az egyikről, a kit Szinnyei nem említ, Pápay Sámuel így ír *A Magyar Literatura Esméretében* (1808. I. 480 l.): »... megérdemli *Mossótzai Institoris Gábor* pesti könyváros, a ki 1792-ben magyar olvasóboltot nyitott, hogy ezen hazafiúi szép igyekezteért, a neve jó emlékezetben legyen a magyar literatúrában.¹« Egy másik Institoris Gábor (1732 — 1789), a ki ág. ev. lelkes volt, írta az alábbi levelet abból az alkalomból, hogy a *Halál és utolsó ítélet napján gondolható rettegések ellen vigasztalások* (Pozsony, 1769. 71 l.) című munkáját a Barcsayval, Bessenyeyekkel, Kazinczy Ferenczcel stb. való irodalmi összeköttetéséről nevezetes pártfogójának, Radvánszky III. Jánosnak, tisztelete jeléül megküldötte. A rendkívül hálálkodó hangot megérteti az a körülmény, a melyet Szinnyei *Magyar Írókja* is említ, hogy Institoris »atyja korán elhalván, a Radvánszkyak házához került mint házitanító, kik nevelteséről is gondoskodtak«. (A levél eredetije a br. Radvánszky-család zólyomradványi levéltárában található.)

Tekintetes Úr!

Nékem Jó Kegyelmes Patronus Uram!

Ha meggondolom a Tekintetes Úr úri szüleinek gyenge ifjúságtól fogva hozzám bőven kimutatott kegyességeket és eszembe jutatom, hogy a Tekintetes Úr is szinte úgy édes atyja urának nyomdokít egyenes lábbal minden tántorgás nélkül járja, hogy semmi kedvesebb, gyönyörűsebb és kecsgetőbb nem forog szemei előtt, mint mikor hallja és látja, hogy a Magyar Sion újabb s újabb munkákkal díszesítetik, melyeknek olvasásával az örök életre való el s bémenetelünk elősegéttetik, tehát semmit sem hibázom, hogy ezen csekély munkámnak első zsengejét, melynek titulusa: *Halál és utolsó ítélet napján gondolható rettegések ellen vigasztalások*,² — a Tekintetes Úrnak ajánlván ajánlom. A tudós embereknek mindenkor és minden időben szokása vala, hogy a magok munkáit más érdemes férfiakra ajánlják. Maga Szent-Lukács, mind az Evangyeliomos könyvét, mind pedig az Apostolok cselekedeteiről írott munkáját Teofilusnak ajánlotta. Én hogyha a Tekintetes szekulumoktól virágozó Radvánszky familiának emlékezetét elhallgattam volna, vagy hálaadatlanok ítéltetethettem volna, mivel ugyan az alsó kastélyból Istenbe boldogult Radvánszky László Úrnak tudományos vete-ményes kertjéből származott növés vagyok; vagy pedig másoknál azt a gyanós balvélekedést indíthattam volna, hogy az öreg urakkal az evangyeliomi valláshoz való buzgóság, tudós embereket ölelő szeretet kihőlt, melyet csak meggondolni is nemcsak nagy képtelenség, de valósággal az ember szinte olyan magaviseleése által kegyes graciajokhoz magát méltatlanná tenné. Legjobb vólt tehát az egyenes úton menni és kinek

¹ V. ö. Institoris G.: Könyvek lajstroma, melyek Pesten a Ketskeméti uttzában lévő arany ökörnél Nro 409. M. I. G. ujdón állított magyar olvasókabinetjában találtatnak. 1793. 20 l. Fűskúti Lander Mihály bet. — Továbbá u. a.: A könyv-lajstrom eránt rövid tudósítás. 1796. 35. l.

² Megjelent Pozsonyban, 1769.

buzgóságos indulatját az Isten háza után még gyermek korában¹ és kinek életéért naponként áhítozom, hogy számos, sok kívánatos esztendőkre terjedjen, immár nyilvánosságosan bizonyossá tegyem, hogy nagy Maecenasaim közé helyeztetem. Jól tudván a Tekintetes Úrnak minden tisztelőihez kegyességét, reménlem, hogy jó neven fogja venni és ugyan ez által is megbizonyosodik, hogy sok esztendőknék forgása után is miólta kastélyától eltávoztam még sem szűnök úri nevének emlékeztetének maradékink után való terjesztésébe is buzogni és szorgalmatoskodni. Az Úr Isten engedje, hogy a minémű tiszta indulattal ezen munkának kiadásában serénykedtem, szinte úgy a Tekintetes Úrnak szemei előtt kedvességet találjon, hogy úri gráciájának ragyogó sugárinak fényessége újabb tündökletességgel nálam és hozzám tartozandóimmal mostani lakó földembe is világozkodjon.

Tudósítom a Tekintetes urat, hogy e folyó esztendőnek januárius havának 25-dik napján Nemes-Pusztá-Födimesre Pozsony vármegyébe magyar és tót predikátornak hivattattam Kassáról és 15-dik márcziustól Pusztá-Födimesen lakozom, mely helység Nagy-Szombathoz egy *mély föld* és Királyfalvához is egy mély föld s vele határos, artikularis szabadságú. Mostanság küldök az Úrnak azon munkából egy párt békötve és tizenkét darabot kötetlenül, melyet kedvesen hogy méltóztassék felvenni alázatosan kérem. Ha a Tekintetes Úr többeket kívánand, méltóztassék parancsolni, szívesen akarok szolgálni.

Ezzel magamat tapasztalt úri gráciájába ajánlván, maradok a Tettes Úrnak alázatos szolgálja

Mössöczy Institoris Gábor.

Iráom Nemes-Pusztá-Födimesen,
1769. 7-br. havának 12-dik napján.

Közli: BAROS GYULA.

¹ Itt valószínűleg kimaradt: ismerem.